

Євгеній БОРОДІН

*перший заступник директора ДРІДУ НАДУ,
професор кафедри державного управління
та місцевого самоврядування
д.і.н., професор*

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНА МОЛОДІЖНА ПРОГРАМА ЯК ЗАСІБ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У МОЛОДІЖНІЙ СФЕРІ: ДОСВІД УКРАЇНИ

Порядок денний сучасних публічноуправлінських реформ в Україні передбачає завершення розпочатих ще 2014 року дій щодо оновлення підходів до формування та реалізації державної молодіжної політики. Одним з найважливіших постає питання про визначення змісту зазначеного напрямку публічної політики, окреслення меж діяльності різних владних суб'єктів, що дозволяє, з одного боку, відокремити повноваження та напрями діяльності різних акторів, а, з іншого – забезпечує налагодження міжсекторіальної співпраці на усіх рівнях.

Визначення основних тем молодіжної політики у певній країні запроваджується шляхом ухвалення відповідного національного законодавства, на яке покладається роль головного інструменту визначення змісту державної політики у молодіжній сфері. Для сучасної України застосування цього підходу має великі обмеження, оскільки протягом останніх семи років доводиться констатувати великий розрив між закріпленими в молодіжному законодавстві нормами та практикою реалізації державної молодіжної політики. Достатньо згадати поняття «молодіжна робота», яке відсутнє в Законі України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», але стало важливим атрибутом практичної діяльності органів влади та громадського сектору.

Важливою особливістю поточного реформування молодіжної сфери в Україні є те, що одночасно відбувається оновлення молодіжного

законодавства та розроблення відповідних стратегічних та програмних документів національного рівня. Це вплинуло на процес підготовки проєкту Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021 – 2025 роки, робота над яким стала приводом для пошуку відповіді на запитання щодо втілених в нашій країні підходів з визначення у загальнодержавних молодіжних програмах змісту державної молодіжної політики.

Протягом історії незалежної України на рубежі другого та третього тисячоліть було ухвалено чотири молодіжні програми національного рівня, в яких надавалося поточне бачення змісту молодіжної політики, сформоване під впливом наявних у період чинників. Йдеться про Комплексні заходи Кабінету Міністрів України щодо реалізації державної молодіжної політики в Україні («Молодь України») (затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 1998 р. № 348), Загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004 – 2008 роки (затверджена Законом України від 18 листопада 2003 р. № 1281-IV), Державну цільову соціальну Програму «Молодь України» на 2009 – 2015 роки (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 28 січня 2009 р. № 41) та Державну цільову соціальну програму «Молодь України» на 2016 – 2020 роки (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2016 р. № 148).

Зазначимо, що увесь цей час підґрунтям для розробки зазначених документів були Декларація про загальні засади державної молодіжної політики в Україні (від 15 грудня 1992 р. № 2859-XII) та Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (від 5 лютого 1993 р. № 2998-XII).

У Декларації про загальні засади державної молодіжної політики в Україні завдання державної молодіжної політики було визначено наступним чином:

– розвиток і захист інтелектуального потенціалу молоді, поліпшення умов і створення гарантій для здобуття молоддю освіти, спеціальної професійної підготовки та перепідготовки;

- забезпечення зайнятості молоді, її правового захисту з урахуванням економічних інтересів, професійних і соціальних можливостей суспільства;
- створення умов для оволодіння духовними і культурними цінностями українського народу та для безпосередньої участі молодих людей у їх відродженні і розвитку, в охороні та відтворенні навколишнього природного середовища;
- формування у молоді почуття національної гордості, патріотизму, готовності захищати суверенітет України;
- охорона здоров'я молоді, формування у неї глибокої потреби в духовному і фізичному розвитку, вжиття інших заходів, які б забезпечували здоровий генофонд народу України [1].

У Законі України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» основні теми державної молодіжної політики знайшли своє визначення через такі формулювання назв його статей:

Стаття 7. Праця молоді.

Стаття 8. Підтримка підприємницької ініціативи та діяльності молоді.

Стаття 9. Сприяння підвищенню рівня життя молоді.

Стаття 10. Житлові умови молоді.

Стаття 11. Освіта, культурний розвиток молоді.

Стаття 12. Охорона здоров'я, фізичний розвиток молоді.

Стаття 13. Гарантії правового захисту молоді.

Стаття 14. Правовий статус молодіжних громадських організацій.

Стаття 15. Гарантії діяльності молодіжних громадських організацій [2].

У державних молодіжних програмах 1998 – 2016 років важливим елементом для відповіді на запитання про зміст молодіжної політики стали фрагменти тексту з визначення основних завдань зазначених документів. Дослідник може простежити закріплені в рішеннях уряду (парламенту) формулювання різних років.

Основними завданнями Комплексних заходів Кабінету Міністрів України щодо реалізації державної молодіжної політики в Україні («Молодь України») є:

- сприяння духовному і фізичному розвитку молоді, виховання у неї почуття громадянської свідомості та патріотизму, бажання активно сприяти утвердженню державності в Україні;

- сприяння реалізації творчого потенціалу молоді в інтересах її становлення і самореалізації, формування морально-правової культури та профілактика негативних явищ у молодіжному середовищі;

- захист молодих громадян від дискримінації з мотивів віку;

- створення сприятливих умов для повноцінної соціалізації та активного залучення молоді до соціально-економічного, політичного та культурного життя суспільства, подолання її соціально-політичної апатії;

- забезпечення прав молодих громадян, сприяння їх підприємницькій діяльності, врахування особливостей умов життєдіяльності та життєвих цілей різних соціальних груп молоді;

- підтримка молоді сім'ї, талановитої та обдарованої молоді, молодіжних громадських організацій;

- сприяння розвитку та поглибленню міжнародних молодіжних контактів [3].

Основними завданнями Загальнодержавної програми підтримки молоді на 2004 – 2008 роки є:

- сприяння ініціативі та активності молоді в усіх сферах життєдіяльності суспільства, розширення її участі у формуванні та реалізації державної політики щодо розв'язання соціальних проблем молоді;

- поліпшення координації зусиль органів державної влади та громадських організацій у сфері реалізації державної молодіжної політики;

- підвищення ефективності державної молодіжної політики на регіональному рівні;

- зміцнення матеріально-технічного та фінансового забезпечення установ, закладів, громадських організацій, що працюють з дітьми та молоддю;

- підтримка молодіжних і дитячих громадських організацій та їх спілок у реалізації програм, спрямованих на вирішення проблем молоді [4].

Основними завданнями Державної цільової соціальної Програми «Молодь України» на 2009 – 2015 роки є:

- створення умов для інтелектуального самовдосконалення молоді, творчого розвитку особистості;

- утвердження патріотизму, духовності, моральності та формування загальнолюдських цінностей;

- пропаганда та формування здорового способу життя;

- створення сприятливого середовища для забезпечення зайнятості молоді;

- надання підтримки молодіжним та дитячим громадським організаціям;

- інтеграція українських молодіжних організацій до відповідних європейських і світових організацій [5].

Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016 – 2020 роки визначає такі пріоритетні завдання:

- формування громадянської позиції і національно-патріотичне виховання;

- здоровий спосіб життя молоді;

- розвиток неформальної освіти;

- зайнятість молоді;

- житло для молоді;

- партнерська підтримка молоді, що проживає на тимчасово окупованій території України, та внутрішньо переміщених осіб [6].

Аналіз досвіду створення державних молодіжних програм 1998 – 2016 років свідчить про намагання уряду та парламенту спрямувати зусилля на спробу створити комплексний інструмент впливу для розв'язання всього спектру проблем в молодіжному середовищі. Цілком обґрунтованим є висновок про те, що державні молодіжні програми, які діяли до 2020 року включно, базувалися за принципом «молодіжна програма має охоплювати усі теми молодіжної політики». За таких умов включення «молодіжних питань» до інших державних програм або ухвалення окремих програм молодіжного спрямування не було передбачено заздалегідь. Поява таких документів як Державна програма забезпечення молоді житлом обумовлювалася потребою підтримати окремі проекти для підтримки молодих людей.

У сучасних умовах відбувається переосмислення підходів до визначення змісту молодіжної програми, що знайшло своє відображення під час підготовки наступної державної молодіжної програми.

У Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021 – 2025 роки (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2020 р. № 1669-р. 23 грудня 2020 р.), процес підготовки та обговорення якої тривав з квітня по грудень 2020 року, відбулося переосмислення загального бачення молодіжної програми. По-перше, суттєво зменшилася кількість основних завдань, а по-друге, змінилася загальна спрямованість документу. Зазначена Концепція передбачає такі наступні пріоритетні завдання:

- підвищення рівня компетентностей молоді, у тому числі громадянських;
- підвищення рівня культури волонтерства серед молоді;
- активізація залучення молоді до процесів ухвалення рішень;
- підвищення рівня поінформованості молоді про інструменти участі;
- зміцнення соціальної згуртованості молоді, у тому числі шляхом здійснення обмінів молоддю в межах України та у партнерстві з іншими державами і міжнародними організаціями [7].

Як ми бачимо, ключовими стали теми розвитку компетентностей (підвищення спроможності) та участі молоді у суспільному житті. Інноваційність такого підходу полягає в концентрації на суспільно-політичній проблематиці. Одночасно постає завдання закріплення в інших державних програмах соціально-економічної проблематики, яка залишається обов'язковою складовою державної молодіжної політики.

Отже, досвід України початку 1990-х – початку 2020-х рр. демонструє застосування двох моделей до визначення змісту державної молодіжної політики в державних молодіжних програмах. Перша модель демонструвала намагання розв'язати увесь спектр питань, пов'язаних з переходом молодих людей до дорослості та самостійності, а друга зосередила пріоритети на громадянському аспекті.

Список використаних джерел

1. Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні : Декларація від 15 грудня 1992 р. № 2859-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2859-12#Text>
2. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні : Закон України від 5 лютого 1993 р. № 2998-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text>
3. Комплексні заходи Кабінету Міністрів України щодо реалізації державної молодіжної політики в Україні («Молодь України») : затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 1998 р. № 348. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348-98-%D0%BF#Text>
4. Загальнодержавна програма підтримки молоді на 2004 – 2008 роки : затверджена Законом України від 18 листопада 2003 р. № 1281-ІV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1281-15#Text>

5. Державна цільова соціальна Програма «Молодь України» на 2009 – 2015 роки : затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 28 січня 2009 р. № 41. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/41-2009-%D0%BF#Text>

6. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016 – 2020 роки : затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2016 р. № 148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/148-2016-%D0%BF#Text>

7. Концепція Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021 – 2025 роки : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2020 р. № 1669-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1669-2020-%D1%80#Text>

Ірина ПЄША

*директор Державного інституту
сімейної та молодіжної політики,
канд. пед. наук*

ДОКАЗОВА БАЗА ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

Обґрунтована молодіжна політика є різновидом стратегії у роботі з молоддю та реалізації державної молодіжної політики. Відмінність такої стратегії полягає в тому, що в ній застосовуються методи, підходи й інструменти, ефективність і користь яких для молоді доведені на практиці.

Обґрунтована молодіжна політика – це політика, яка формується на достовірних даних (статистичних, емпіричних, психологічних тощо) щодо становища молоді, її проблем і прагнень у конкретних містах і селах. Практики, які пропонуються у планах дій з реалізації обґрунтованої молодіжної політики, базуються на кращому досвіді роботи [1].

Молодіжна політика, яка формується на доказовій базі, змінює підхід у визначенні пріоритетних напрямів і завдань. Обґрунтована молодіжна політика формується *знизу-вверх*. Спочатку на основі достовірних даних і